

Güncel Yorum:
Bir Projenin (Tarımsal Yayımı Geliştirme Projesi) Trajik Sonu
ve
Türkiye Tarımının Durumu^(*)

Müfit Akyos

*Kurumların kapasiteleri, kurumsal belleklerinde yer alan deneyimlerine,
örtük ve açık bilgilerine, kurum kültürü ve geleneklerine
yeni bilgilerin ve becerilerin eklenmesiyle geliştirilir.*

2003 yılında Dünya Bankası kredisi ile Fak-Fuk-Fon (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu) kapsamında mikro projelerin fonlanmasıyla ilgili bir projede görev aldım. Benim de içinde bulunduğum grubun uygulama alanı Erzurum ve Kars'tı. Bu illerin il merkezi, ilçeleri ve köylerinde geniş bir alanda çalışma yaparak 40'ın üzerinde mikro proje geliştirdik. Geri ödemeli 5.000 TL'lik bu kredi kimseye verilmedi! Yaşamımın çok önemli bir deneyimi oldu bu illerde gördüğüm çaresizlik ve yoksulluk. Uzun süre etkisinden kurtulamadım. Alan çalışmaları sırasında yolumuz Erzurum'un ilçesi Tortum'un bir köyüne düştü. Köyde 2003 yılında "1000 Köye 1000 Ziraat Mühendisi Projesi" kapsamında sözleşmeli olarak işe alınan genç bir ziraat mühendisiyle karşılaştık. Kurduğu serada saksı çiçeği yetiştirmeye çalışıyordu. Köylüye de öğretip ekonomik değer yaratacaktı. Yalnızlığı, çaresizliği her halinden belliydi. İl Ziraat Müdürlüğü'nde yaptığımız görüşmelerde bu yeni atamaların pek de benimsenmediğini, desteklenmediğini anlamıştık.

Dönemin Tarım ve Köy İşleri Bakanı Sami Güçlü projeye ilgili olarak, "köylerde görevlendirilecek ziraat mühendislerinin ve veterinerlerin, buldukları bölgede çiftçi eğitimiyle ilgili çalışma yapacaklarını ve köyün sorunlarıyla ilgili çözüm önerileri üreteceklerini, köyün her türlü sorununu başta siyasetler olmak üzere (atç.) vilayete ve özel idareye iletceklerini" söylemekteydi. Projenin amacını ise "o bölgelerde ortaya koyacağımız bir başarı, bir alternatif ürün ya da çiftçilerin gelirindeki bir artışla dalga etkisi yaparak heyecanın çevreye yayılmasını sağlamak ve böylece Cumhuriyetin 80. yılında tarımın önemini, tarımsal kalkınmanın gerekliliğini, tarımda bir gelişme yapılmasının mümkün olabileceğini göstermek" olarak tanımlamaktaydı.

1.1.2007 tarihinde ise tarımsal işletme sahiplerinin bilgi, beceri ve teknik yöntemler konusundaki ihtiyaçlarının zamanında ve yeterli düzeyde karşılanması amacıyla "Her Köye Bir Ziraat Mühendisi" olarak da anılan Tarımsal Yayımı Geliştirme Projesi (Tar-Gel), performans dayalı personel çalıştırılması (iş güvencesi olmayan olarak da okunabilir) esasıyla uygulamaya konuldu.

^(*) [herkese bilim teknoloji](#) dergisinin 01 Nisan 2016 tarihli 1. sayısında ('politikbilim' köşesi, s. 08) ve yazarın [blogunda](#) yayımlanmıştır. Blogta yayımlanan metin esas alınmıştır.

Ve 6 Şubat 2016 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'ndeki başlık, "10 bin kişinin çalıştığı Tar-Gel'i de bitirdiler". Bir başka beceriksizlik örneği!

Proje, tanımlanmış çıktılarının elde edilmesi amacıyla, belirlenmiş bir sürede, öngörülen kaynakların (insan, makine, malzeme, para, bilgi vb.) kullanılmasıyla, planlanmış faaliyet adımları izlenerek yapılan çalışma olarak tanımlanabilir. Tanım kaynak yönetimini, izleme ve değerlendirmeyi, risk yönetimini de içermektedir. Her projenin başarımlar ölçütleri önceden belirlenir. Böylece proje hedeflerine ne oranda erişildiği hesaplanabilir. Çok özel ölçümler yapmadan bile ülkemizin tarımsal başarımlarına genel olarak bakıldığında (artan gıda ürünleri dış alımı, kırsaldan kentlere süregiden göç, küçülen tarım arazileri vb.) Tar-Gel'in ve tarım politikalarının başarısız olduğu görülmektedir.

Görünen o ki bugün de pek çok alanda olduğu gibi ABD veya Avrupa'da uygulanan bir proje kes-yapıştır yöntemiyle uygulanmaya konulmuştur. Başarılı örneklerin uygulanmasında bir sakınca yok elbette. Ancak önce öğrenmek, özümsemek ve ülke koşullarına ve gereksinimlerine göre uyarlamak (bir üst düzeyde yeniden üretmek) koşuluyla. Tar-Gel'de otuz binden fazla yerleşkenin ekolojik durumunun göz önünde bulundurulmaması ve tarımsal üretim şekline uygun yeterli sayıda ziraat mühendisinin atanmaması, ihtiyaçla kaynağın ve çözümün buluşturulamaması sonucunu doğurmuştur. Böylesi büyük bir projenin başarısızlıkla sonlandırılmasında ana neden uygulayıcı kurumların kurumsal kapasitelerinin yetersizliğidir. Son on yılda hemen bütün kurumlarda görülen liyakatten uzak görevlendirmeler, öğrenmeyen, yaratıcılıktan uzak yapılar, önceki dönemlerin inkârına dayalı siyasalar Tar-Gel projesinin uygulayıcısı kurumlar için de geçerlidir.

Kurumların kapasiteleri, kurumsal belleklerinde yer alan deneyimlerine, örtük ve açık bilgilerine, kurum kültürü ve geleneklerine yeni bilgilerin ve becerilerin eklenmesiyle geliştirilir. Cumhuriyetimizin öncelikle yapılandırdığı alanlardan birisi de tarım olmuştur. Bu alanın tohum ıslah istasyonları, fidanlıklar, aşı enstitüleri, il-ilçe yapılanmaları, üniversiteler dâhil olmak üzere bir seferberlik yaklaşımıyla ve bütünsel olarak ele alınması sayesinde ki ülkemiz 1980'lere kadar tarımda kendine yeterli sayılı ülkeler arasında yer alabilmiştir. Ancak özellikle son 13 yılda Cumhuriyetin kurumlarını reddederek amblemleri dâhil değiştirme gayretine giren yönetimlerin çılgın proje merakı bu projede olduğu gibi hüsrarla sonuçlanmaktadır. 2011 yılı verilerine göre köylerde yaşayan nüfus ülke nüfusunun %23'üdür ve bu nüfusun büyük bölümünü yaşlılar oluşturmaktadır. Sözleşmeleri gereği köyde yaşamaları zorunlu mühendislerin (tarım danışmanları) köylerde muhatap olacağı veya yenilikleri aktarabileceği nitelikte çiftçi de kalmamıştır. Bir de buna HES felaketi nedeniyle yok olan ekolojimiz ve inşaat rantına kurban edilen tarım alanları eklendiğinde projenin varlık nedeni kendiliğinden ortadan kalkmaktadır.

Bu projede özveriyle yer alıp köylere her türlü olanaktan (konut, ofis, donanım vb.) yoksun olarak gönderilip, muhtarlara "eti sizin kemiği bizim" denilen ve şimdi kırgınlık ve kızgınlık içinde olanların düşüncelerini <https://eksisozluk.com/tar-gel--3193849> sayfalarında okuyabilirsiniz.

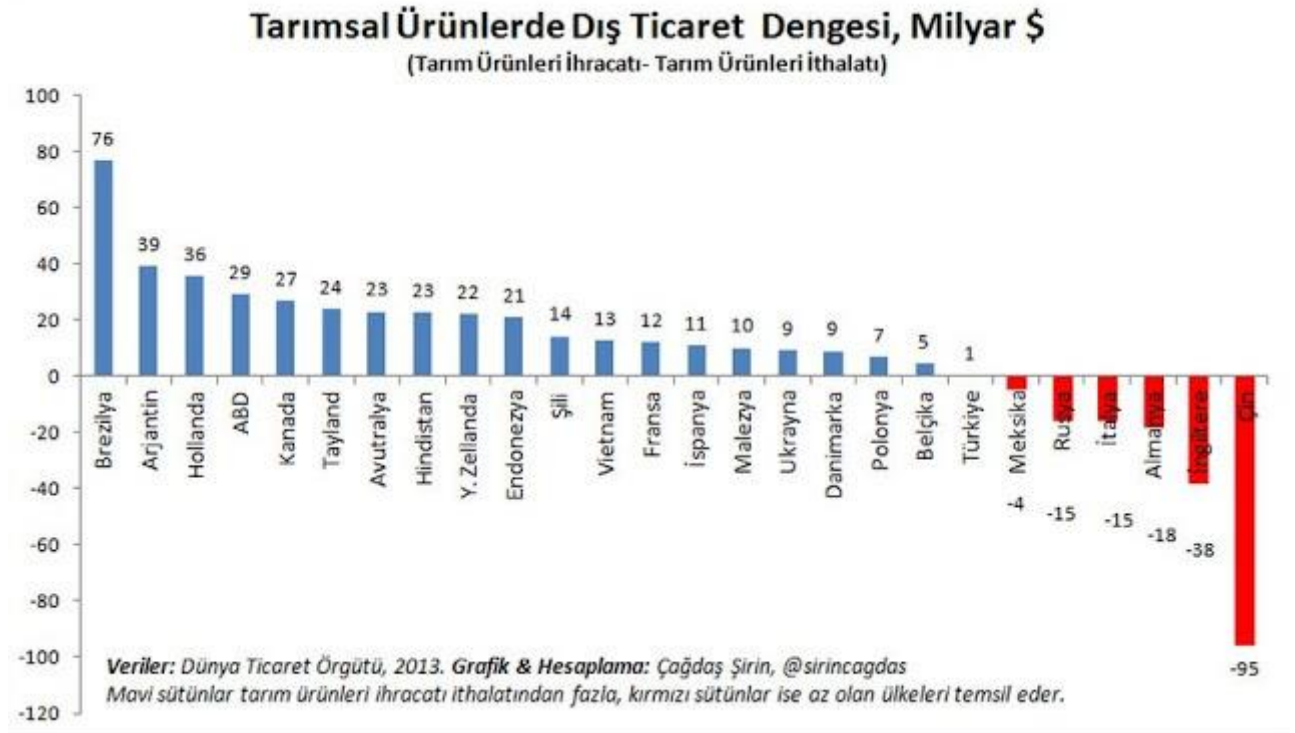
Projenin tek çıktısı, okumuşu, aydını işlevsizleştirerek, itibarsızlaştırarak köylünün önüne atıp hiç bitmeyen aydın düşmanlığı hazzının yaşanması ve mutsuz 10.300 nitelikli insan.

Mutsuzluğa boğulan ülkede 10.300 nitelikli insanın mutsuzluğunun lafı mı olur.

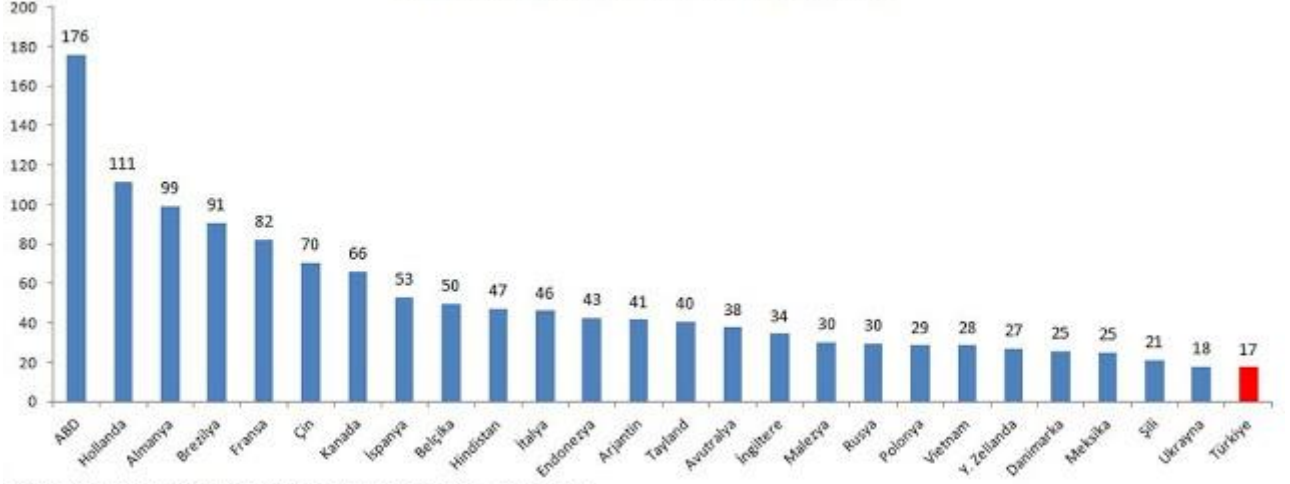
Yine de güzel bir haberle yazımızı olumlu bağlamaya çalışalım. Silivri Belediyesi Tarımsal Üretim ve Araştırma Merkezi 250 dönümlük bu alanda deneme çalışmalarına ayırdı. İlaç ve kozmetik sanayisinde kullanılan yaklaşık 41 çeşit ürünün pazar sorununu da ortadan kaldırarak bölgedeki ayçiçeği ve buğdaydan çok daha fazla gelir elde edeceğini kanıtladı.

Meraklısına Notlar

Bazen birkaç sayısal veri durumu sayfalarca yazıdan daha iyi anlatabiliyor. Bahçeşehir Üniversitesi Öğretim Üyesi Çağdaş Şirin'in hazırladığı tablo ve grafikler Türkiye'de tarımın mevcut durumunu özetler nitelikte (<http://www.businessht.com.tr/haber/haber/1076872-turkiyenin-tarim-tablosu>)

Tarım Ürünleri İhracatı, 2013 (Milyar \$)

Veriler: Dünya Ticaret Örgütü. Grafik & Hesaplama: Çağdaş Şirin, @sirincagdas

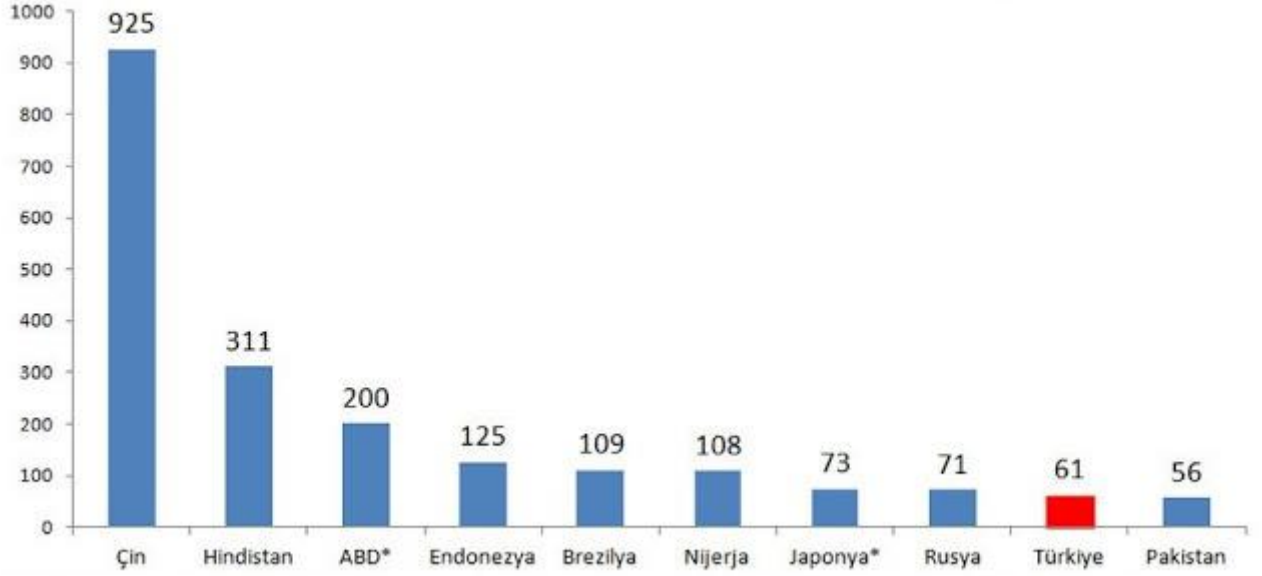
Türkiye'nin 2014 yılı tarımsal ürün ihracatı 18,7 milyar dolar olurken, tarımsal ürün ithalatı ise 18,5 milyar dolar seviyesinde gerçekleşti. Gıda ürünleri dış ticaretinde 5,7 milyar dolar fazlaya karşın, tarımsal hammadde tarafında 5 milyar dolar açık verdi.

Ülke	İstihdam, Tarım (%)	Toplam Üretim (Milyar \$)	Tarımda Çalışan (Bin Kişi)	Çalışan Başına Düşen Tarımsal Üretim (\$)	5,8 Milyon Kişinin Türkiye'de Yaptığı Üretim, Diğer Ülkelerde Kaç Kişi İle Yapılabilir? (Bin Kişi)
İngiltere	1,2%	14	360	38.836	1.596
Almanya	1,5%	26	593	43.874	1.413
ABD	1,6%	174	2.333	74.581	831
Kanada	2,4%	27	429	62.907	986
Hollanda	2,5%	15	213	70.423	880
Fransa	2,9%	46	787	58.455	1.061
Avustralya	3,3%	35	375	93.414	664
İtalya	3,7%	37	829	44.654	1.388
Japonya	3,7%	72	2.312	31.148	1.990
İspanya	4,4%	30	775	38.700	1.602
G. Kore	6,6%	27	1.646	16.402	3.780
Rusya	9,7%	68	7.046	9.650	6.425
Meksika	13,4%	40	6.735	5.940	10.439
Brezilya	15,3%	101	14.920	6.769	9.159
Türkiye	23,6%	61	5.796	10.524	-
Çin	34,8%	830	261.762	3.171	19.553
Endonezya	35,1%	127	38.797	3.273	18.940
Hindistan	47,2%	302	220.837	1.368	45.337

Veriler: Dünya Bankası, Tablo & Hesaplama: Çağdaş Şirin @sirincagdas

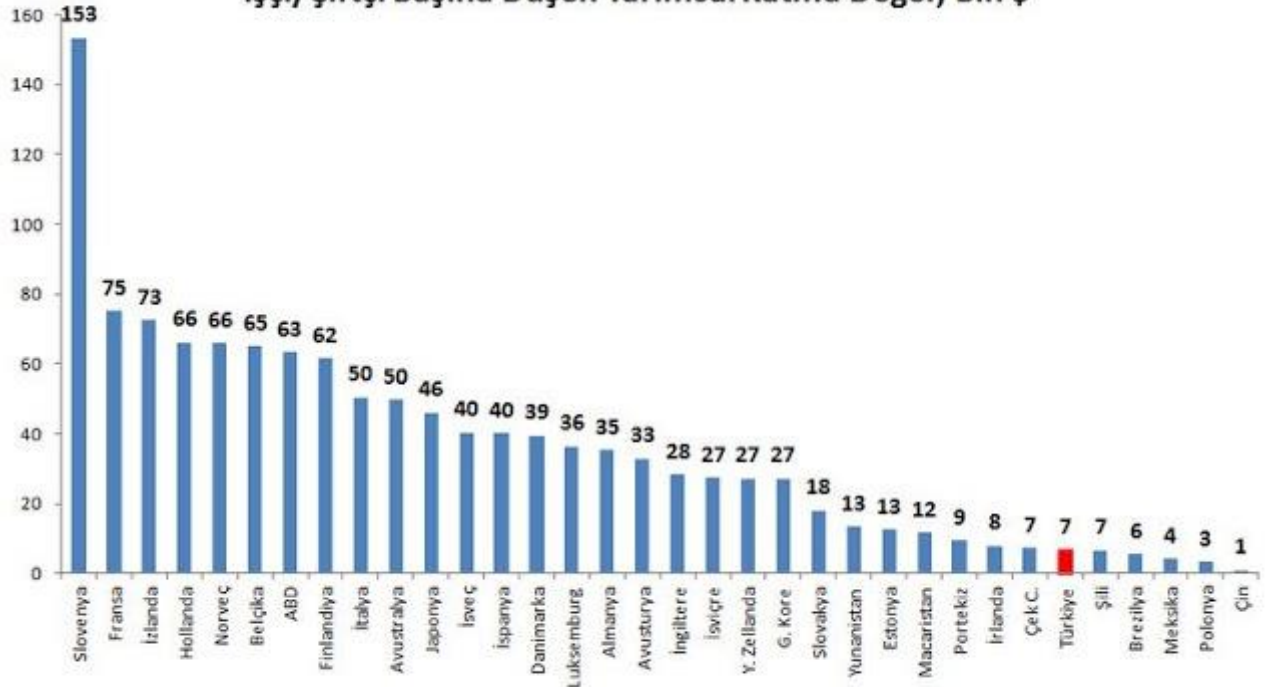
Türkiye'de tarımdaki istihdamın oranı yüzde 23-24 seviyelerinde.

Dünyanın En Büyük 10 Tarım Üreticisi, (Milyar \$)

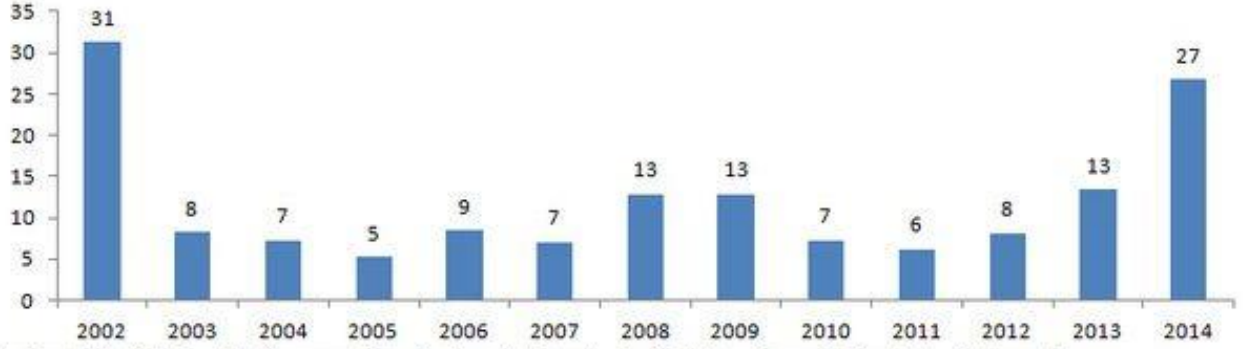
Veriler: WDI, Dünya Bankası, 2013. (ABD, Japonya verileri tahmini rakamlardır.) Grafik & Hesaplama: Çağdaş Şirin, @sirincagdas

İşçi/Çiftçi Başına Düşen Tarımsal Katma Değer, Bin \$

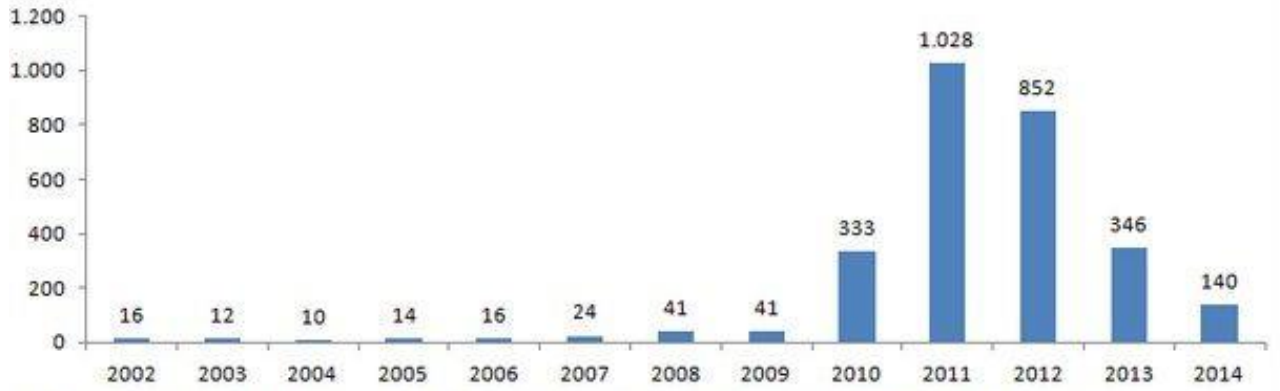
Veriler: WDI, Dünya Bankası, 2013. (2005 Sabit \$ Fiyatlarına Göre) Grafik & Hesaplama: Çağdaş Şirin, @sirincagdas

Canlı Hayvan İhracatı, (Milyon, \$)

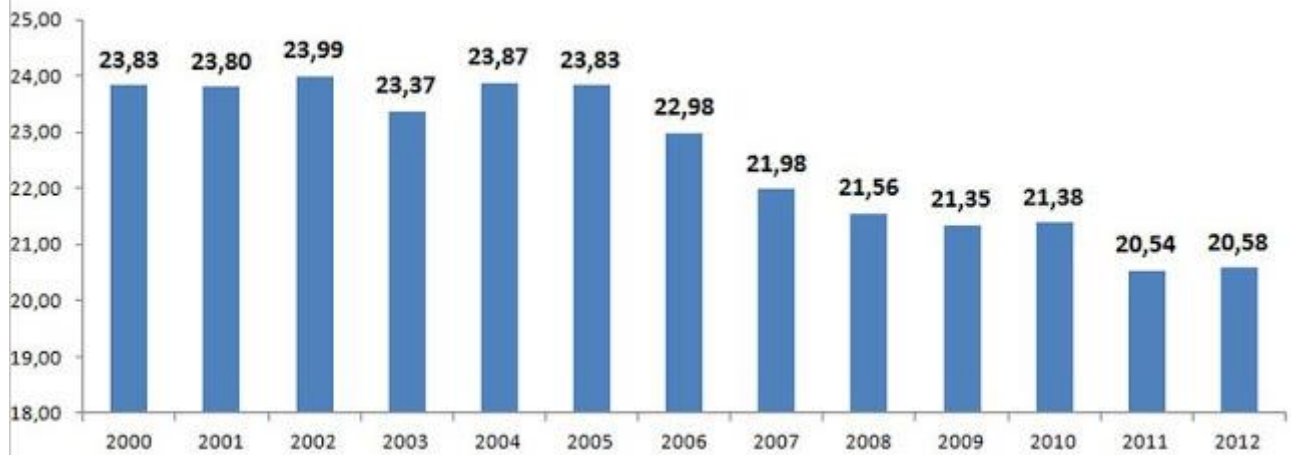
Veriler: TÜİK. SITC Rev4 Sınıflamasına Göre Dış Ticaret, Düzey 2. Grafik & Hesaplama: Çağdaş Şirin, @sirincagdas

Canlı Hayvan İthalatı (Milyon, \$)

Veriler: TÜİK. SITC Rev4 Sınıflamasına Göre Dış Ticaret, Düzey 2. Grafik & Hesaplama: Çağdaş Şirin, @sirincagdas

Ekilebilir Arazi, Milyon Hektar

Veriler: Dünya Bankası, WDI 2015 veriseti Grafik & Hesaplama: Çağdaş Şirin, @sirincagdas

Türkiye'de ekilebilir tarım arazileri her geçen gün azalıyor. Ziraat Mühendisleri Odası, Türkiye'de uygulanmakta olan tarım politikaları nedeniyle, çiftçilerin son 10 yılda Belçika büyüklüğündeki tarım arazisini ekmekten vazgeçtiğini açıkladı.

